

sanayi ve çevre kirlenmesi

KARABÜK'TE ÇEVRE KİRLENMESİ

TÖTED KARABÜK ŞUBESİ
KARABÜK AĞIR SANAYİ MÜHENDİSLERİ DRN.

Mesut SANLI
Kim.Müh.

28-29-30 KASIM 1979

İMAR VE İSKAN BAKANLIĞI KONFERANS SALONU

KARABÜKTE ÇEVRE KİRLENMESİ

I. GİRİŞ

Çevre kirlenmesi, çevre sorunlarından sadece bir tanesidir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında sanayi ülkeleri ve sanayilesmeye çalışan ülkeler için büyük sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların en önemlisi çevre kirlenmesidir. Çevre kirlenmesi ile en başta insan sağlığı tehlikeye girmekte, sonra sırası ile hayvanlar ve bütün canlılar için zararlı sonuçlar getirmektedir. Bunlara binlerce örnek gösterilebilir. Yayın organları bunların örneklerini haber olarak vermektedir.

Çevre kirlenmesi, herhangi bir maddenin havada, suda ve toprakta canlılar üzerinde kötü etkiler yaratabilecek oranlarda bulunmasıdır. Ve özellikle etkisi çok çabuk görüldüğü için hava kirlenmesi ön planda görülmektedir. Ama bu, diğer kirlenmelerin tehlikesinin daha az olduğunu göstermez.

Kirlenmeye neden olan en başta sanayi kuruluşlarıdır. Sonra taşıtlar ve ısınma amacı ile kullanılan yakacaklar gelir. Kirlenmenin tehlikeli boyutlara ulaşmasında bozuk kentleşme, çarpık sanayileşme ve tekellerin kâr hırsının katkıları büyüktür.

Çevre kirlenmesi ve özellikle hava kirlenmesi sadece Ankara'nın sorunu değildir. Sorunu sadece Ankara'nın sorunu gibi görmek yanlıştır. Çözüme gidecek yol bu şekilde zor bulunacaktır. Çevre kirlenmesinin çözümünün zorluğu bir yana kaynak israfında ve zaman kaybına da neden olacaktır. Örneğin, Ankara için yakıt üretecek dumansız yakıt projesi gibi. Seyitömer'de kurulduğu söylenen ve bir türlü çalıştırılmayan dumansız yakıt (Linyit koku) tesisleri, tekellere emekçi halkımızın parasıyla teknik bilgi taşımaktan öte bir sonuç vermemiştir.

Türkiye için çevre kirlenmesi 1960'dan sonra hissedilmeye başlanmıştır. Önce Ankara'da hava kirlenmesi, Haliç, İstanbul boğazı, İzmit körfezi, bunlara bağlı olarak Marmara Denizi'nin kirlenmesi kendini belli etti. Daha sonraları İstanbul-Kartal Maltepe ve Zeytinburnu yöreleri, Murgul, Bafra ovası hava kirlenmesi yönünden önem arzetti. Hemen hemen tüm sanayi kuruluşlarının bulunduğu, özellikle Çimento fabrikaları, Asit fabrikaları, Gübre fabrikaları, Rafineriler, Bakır İzabe Fabrikaları çevresinde tehlikeli boyutlarda hava kirlenmesi, su kirlenmesi görülmektedir.

Soruna ülke sorunu olarak bakmak, çözüme bu esas üzerinden gitmede fayda vardır.

Bildirinin konusu olan Karabükte ise sorun, bugün Ankara'nın ki kadar acildir. Ve ülkemizin bu en eski Demir Çelik üreten yöresinde üretimin hangi koşullarda yapıldığı bilinmektedir.

II. KARABÜK'TE ÇEVRE KİRLENMESİ

Karabük, Filyos çayını meydana getiren Soğanlı ve Araç çaylarının birleştiği vadide kurulmuş bir sanayi kentidir. 1938 lerde askeri nedenlerle vadideki verimli pirinç tarlaları üzerine 150 bin ton/yıl kapasiteli Demir ve Çelik tesisleri kurulmuştur. 1979 larda 700 bin ton/yıl kapasiteli ve 15 bin kişinin çalıştığı bu eski tesisler çevresinde 150 bin kişilik bozuk bir kentleşmenin meydana gelmesine neden olmuştur.

Karabük'te, bugün çevre kirlenmesi bu eski Demir Çelik tesislerinden kaynaklanmaktadır.

Tesisler eskidikçe kirlenme artmıştır. Bunun yanında, demire şekil veren tesisler haddehaneler kent içinde her türlü sağlık ve emniyet önlemleri alınmadan çalışmaktadırlar. Özel kişilerin elindeki bu HADDEHANELER sadece kâr amacı ile çalıştırılmakta çevrelerini alabildiğine kirletmelerine göz yumulmaktadır. Bunlar kirletmede ikinci sırayı almaktadır. Öte yanda kötü kentleşme, nüfus yoğunluğunun hızla artması çevre kirlenmesini artırıcı etkendir.

Karabük'te gecekonduda yaşayan, rutubetli, tozlu yerlerde yaşayan insanlar azımsanmayacak kadar çoktur. Birde mahalle aralarında çevreyi kirleten bu haddehaneler yoluyla çalışanlar ve emekçiler sömürünün acımasızlığında kıvrandırılmaktadır.

Ankara'da hava kirlenmesi olarak toz ve kükürt dioksit başta gösterilmektedir. Karabük'te ise tozun her çeşidi, kok tozu silisli, demirli, manganlı, alüminyumlu toz karışımları, kükürt dioksit yanında amonyak, benzen, naftalin, fenoller, kresoller, kükürtlü hidrojen, karbon dioksit, karbon mono oksit, pridinler, silisyum tetra florür ve türevleri gibi alifatik ve aromatik kirleticiler havada bulunmaktadır. Tüm bu kirleticilerin kaynağı Demir Çelik İşletmeleridir. Bölgenin topoğrafik yapısının uygunsuzluğu ve rüzgar etkisinin az olması kirleticilerin etkisini artırmaktadır. Kış ayları geldiğinde ısınma amacı ile kalitesiz yakıt kullanılması durumu daha da tehlikeli boyutlara ulaşmaktadır.

Su kirlenmesine gelince, kent içinden geçen Araç çayı artık bir akarsu olmaktan çıkmış, her türlü pislik taşıyan kanalizasyon durumundadır. Öyleki bu akarsularda kurbağalar bile sesini kesmiş, yaşayamaz duruma gelmişlerdir.

Diğer akarsu Soğanlı ise Demir Çelik İşletmelerinin her türlü artığı temizlenmeden döküldüğü bir akarsu durumundadır. Derenin alt kesimlerinde balıkların ölü olarak bulunduğu zaman zaman görülmektedir. Akarsu içinde kömür tozundan, yukarıda belirttiğimiz inorganik, organik her türlü kirletici vardır. Bunlara ayrıca 15 bin kişinin yemek artıkları ve kanalizasyon akıntıları, özel haddehanelerin artıklarını da ilave etmek gerekir.

Bu kadar pislik içinde olan bu akarsularda zaman zaman çocukların suya girdiklerini üzüntüyle görmekteyiz. Hiç bir yaptırım şimdiye kadar uygulanmamış, uygulanacak da benzememektedir. Çevreyi kirletenler, kârlarından, çıkarlarından bir adım vazgeçmek niyetinde değiller.

1970'lerden sonra yöredeki demokratik kitle örgütlerinin tüm çalışmalarına, eylemlerine başvurularına yöre idarecileri sessiz kalmıştır. Demir Çelik yöneticileri ise örgüt temsilcilerine baskı uygulamaya varan davranışlarda bulunmuşlardır. Bölgedeki sendikaların soruna sessiz kalması ise çok ilginçtir.

Demokratik demeklerin istekleri olan kirlilik ölçümleri bugüne kadar yapılamamıştır.

III. KARABÜK'TE ÇEVRE KIRLENMESİNİN GÖRÜLEBİLEN ETKİLERİ

Karabük emeğin, alın terinin cevher ile birleşip, demir olduğu, çelik olduğu bir bölgedir. Daha sağlıklı üretim, daha iyi üretim için insanların daha sağlıklı olması gereken bir bölge. Ama Kapitalist sistem sömürüsünü burada da uyguluyor. "Sen üreteceksin, canın pahasına, kanın pahasına üreteceksin, ben sömüreceğim" demektedir. Sistem.

Karabük'te bugüne kadar, kirlilik ölçümleri yapılmadığı için bölgedeki çevre kirlenmesi etkilerinin sağlıklı bir analizini yapmak zordur. Yalnız bir kısım bulgular çevre kirlenmesinin, hava kirlenmesinin etkilerini açıkça göstermektedir.

Karabük'e 10-20 km yaklaşıldığında Karabük üstündeki kara dumanlar, bulutlar görülmeye başlanır. Duman sisi vadi boyunca kaplamıştır. Bu hava kirlenmesinin açık görünümüdür.

Bir doktor arkadaşımızın yaptığı kan muayenesinde, işletme içinde çalışanlarda kan aljuvarlarındaki oksijen taşıyan emoglobinin de anormal artışlar gözlenmiştir. Bu bir anlamda oksijen yetersizliğinin bir göstergesidir.

Yine bölgemizde ani ölümler çok duyulur durumdadır. Hiç bir şikayeti olmayan insanların ani ölümlerinde artışlar vardır.

Kanser hastalığının, özellikle anemi gibi kan hastalıklarında artışlar gözlenmektedir. prostat ve mesane kanserleri, sinirsel bunalımlar son yıllarda artmıştır.

Sonuç olarak, Karabük'te hastalıklar artmış, sağlıksız insanlar çoğalmıştır. Çevre kirliliği nedeni ile işini ve bölgeyi terkedenler vardır Karabük'te.

Tüm bu gelişmelere bugüne kadar "Kader" deyip geçilmiştir. Diğer yandan bazı çevreler "Her şeyin bir bedeli" olduğunu söylemektedirler. Onlara göre sanayileşmenin bedelide çevre kirlenmesidir. Yine onlara göre 45 milyon insan için 150 bin insan bu tehlikeye katlanmalıdır.

Tüm bu sorunu saptırıcı yaklaşımlar çarpık kapitalist sistemden kaynaklanmaktadır. Böyle sanayileşme anlayışı insanların tümüne bir gün acı getirir. Bunun adına sanayileşme denilemez.

Yüksek fırında,Çelikhane, Haddehanede sıcak demirin karşısında ter döken sağlıksız şartlarda çalışan işçiler akşam evlerinde,yine aynı kirletici etkilerin altındadır.Bu sağlıksız şartlar ailesi içinde devam edip gitmektedir.Öyle örnekler görülmektedir ki,örneğin nefrite yakalanma durumunda olan ama hasta olduğunun farkında olmayan işçi arkadaşlarımız vardır.Yine sinirsel bunalım geçirdiğini anlayamayan,ciğerlerinde pünomokonyoz hastalığının farkına varamayan yüzlerce işçi,emekçi vardır.Göstermelik değil,gerçekten bir sağlık muayenesinden geçirildiğinde,Demir Çelik İşletmelerinde çalışan işçiler,özel haddehanelerde çalışan emekçiler ve Karabük'ün sağlıksız ortamında yaşayanlarının durumları açık ve net olarak ortaya çıkacaktır.Ama bunu kim yapacak ?

IV. ÇÖZÜMLER

Su gerçeği açık ve peşin vurgulamakta yarar vardır.Cevre kirlenmesinin önlenmesi bir sistem sorunudur.

İsdemir tesislerinde çalışan Sovyet uzmanları Sovyetler Birliğinin çevre kirlenmesi konusundaki bir sorunumuzu şöyle cevaplandırdılar. "Üretim insanların daha iyi yaşaması için yapılır.Üretim insanlar tarafından yapılır.Öyleyse insana zarar veren,insanlığa zararlı olan üretim yapılmamalıdır.Sanayi kuruluşları bu nedenle çevre kirlenmesini önleyici önlemleri beraberinde getirmelidir."

İkinci bir örnek Karabük'le aynı zamanda kurulan Sovyetlerdeki Çerepovets Demir Çelik üreten kentinin karşılaştırılması ile verilebilir.Hemen hemen aynı yıllarda kurulmuşlardır.Bugün Karabük Demir Çelik Tesislerinin kapasitesi 700 bin ton/yıl,15 bin civarında çalışanı vardır.Çerepovets Demir Çelik Tesislerinin kapasitesi 8 milyon ton/yıla ulaşmak üzere ve 35 bin civarında çalışanı vardır.Kent nüfusları yaklaşık her iki kentdede 150 bin civarındadır.Karabük su ihtiyacını çaylardan alır,artıklarını çaylara verir.Çerepovets suyunu bölgedeki gölden alır.Ama göl bugün bile bölgenin içme suyu için kullanılmaktadır.Çevre kirlenmesi hiç yok denecek kadar azdır.Karabük'te ve çevresinde ise pirinç tarlaları ve üzüm bağları eski verimliliğinde değildir.

Erdemir'de yayınlanan Erdemir dergisinin Nisan sayısında,Japonlar tarafından uygulanan bir Sovyet teknolojisinden söz edilmektedir.Japonlar kok üreten işletmelerde çevre kirliliğini önlemek için Sovyetlerin ürettiği, "Azot gazı ile kapalı sistem kömür söndürme" sistemini uygulamaktadır.Kok fabrikalarının çevreyi kirletme etkileri sıfıra indirilmektedir.1969 yılında İsdemir'aynı teknoloji teklif edildiği zaman lüks bulan sayın yöneticilerin dikkatini çekeriz.

Bu kısa örneklemeler çevre kirlenmesinin kullanılan teknoloji ile çözümleneceğini göstermektedir.Kâr hırsı için değil,gerçekten insanlığın ilerlemesi,halkımızın mutluluğu yolunda kurulacak sanayi tesislerinde bu çözümler yapılmalıdır.Yapılabilir.Dünyada örnekleri vardır.Özellikle Japonlar Sovyet teknolojisini de kullanarak çevre kirlenmesine kesin çözümleri bu yolla getirmektedirler.Kısacası teknolojik çözümlere gitmek zorunludur.Çevre kirlenmesi için çözümler bulunabilmesi için önce ülkemizdeki sanayileşme anlayışının düzeltilmesinden geçmektedir.

Yakıt sorunu da,ülkemizde kesin çözümler getirecek merkezi planlarla çözümlenebilir.Bu yapılmadığı sürece Ankara için başka,Karabük için başka,diğer kentlerimiz için başka yollar aramak israftır.Tekellerin değirmenine su taşımaktır.Bu konuda emekçi halkımızdan yana,çalışandan yana bilgili yöneticiler bu çözümleri getirebilir.

Karabük'te çevre kirlenmesinin önlenmesi isteniyorsa,öncelikle Demir Çelik tesislerinde düzenlemeler yapmak gerekmektedir.

- 1- Yüksek fırınların bakımı zamanında yapılmalıdır.Diğer üniteler Kok,Sinter,Çelikhane Haddehane içinde yine bakım onarım çalışmaları belli ve düzenli aralıklarla yapılmalıdır.
- 2- İşletme içindeki su temizleme havuzları çalışmadan durmaktadır.Öncelikle bu havuzlar çalıştırılmalı,kirli sular ön temizlemeden geçirildikten sonra dereye verilmelidir.
- 3- İşletme içinde ekonomik değerini yitirmiş geri teknoloji ile çalışan Asit,Gübre ve Boru fabrikaları için kesin çözümler getirilmelidir.

4- Bazı tesisler günün modern teknolojisine dönüştürülebilir.Örneğin,Sovyetler Birliği nde,Yerinovskaya Demir Çelik tesislerinde 1978 yılında 1300 adet yenileştirme yapılmıştır.Yine Azosthal Demir Çelik tesislerinde çalışanlar 1339 yenileştirme teklifi yapmışlar,bunlardan 900 adet yenileştirme yapılmıştır.Öte yanda Karabük Demir Çelik tesislerinde senelerdir hiç bir yenileştirmeye rastlanmamıştır.

5- Fabrikalar kuran işletmeler olarak tanıtılan Türkiye Demir Çelik İşletmeleri,yukarıda önerdiğimiz değişiklikleri yapabilmelidir.Ayrıca İsdemir Sovyet uzmanlarından yararlanılabilir.

Diğer yandan yörenin idarecileri ve Belediye,özel haddehaneleri kent dışına çıkarma yöntemini bulmalıdırlar.Kent içindeki çayların kirlenmesi kesinlikle önlenmelidir.

Tüm bu önlemler her zaman söylenmektedir.Yöneticilere,Çevre Müsteşarlığına bildirilmektedir.Üzülerek belirtmek gerekir ki çözüm bugüne kadar gelmemiştir. Artık ülke düzeyinde kililik standartları belirlenmeli,bu standartlara uyma konusunda Kamu kuruluşları ve özel iş yerleri zorlanmalıdır.Demokratik örgütlere bu alanda da büyük görevler beklemektedir.Çevre kirlenmesi,halkımızın demokrasi,barış ve ilerleme yolunda önemli bir sorunudur.

ALINTI YAPILAN KAYNAKLAR:

- 1) Demir Çelik Dergisi,1974,sayı 5, cilt 23, Y.Mesut SANLI,Çevre Kirlenmesi
- 2) Hava Kirliliğine Son Kongresi,19-20 Mart 1977,Prof.Dr.Celal ERTUĞ,Hava kirliliği için Bugüne Kadar neler Yapıldı ?
- 3) Fizik Mühendisliği,Haziran 1979 cilt 2,sayı 14,Ahmet ÖZTUNCER,5 Haziran Dünya Çevre Günü.
- 4) Dünya Gazetesi,15 Mayıs 1978,Y.Mesut SANLI,Sosyal ve Emonomik rapor.
- 5) Karabük'te Yakacak Sorunu ve Çevre Kirlenmesi,Haziran 1979,5 Demokratik Dernek ortak yayını.
- 6) Erdal ASLAN'ın Sovyetler Birliğinde Metalurji Fabrikalarındaki izlenimleri 2 Kasım 1979
- 7) Kimyager Dergisi,Nisan 1979 sayı 1,H.Mottek-R.Klabinde,Çevre sorunlarının Ekonomik Sorunları.
- 8) Sencer İMER, TDÇİ genel Müdürlüğüne verdiği rapor, "Cerepovete DÇ tesisleri"
- 9) Milliyet Gazetesi,4 Kasım 1979 "Kok Kömürü Ankara'da 5800 Liradan satılıyor".
- 10) Dr.Mehmet ÇELEN,Karabük'te İşçi Sağlığı Çalışmaları.